

Haiman György Tótfalusi-monográfiája

A SZÁZ LEGFONTOSABB TIPOGRÁFIAI ALKOTÁS KÖZÖTT

Erdész Ádám

Kevés tipográfusnak adatik meg, hogy a tipográfia-történet kiemelkedő alkotásait bemutató rangos kiállításon egy sorban szerepeljen Gutenbergel, Giambattista Bodonival, William Morrisszal és a nyomdászattörténet más kiemelkedő alakjaival.

Haiman György angol nyelvű, Tótfalusi Kis Miklósról szóló monográfiájával ez történt. A New York-i Grolier Club ez év május 12. és július 31. között *100 Books Famous in Typography* címen a múlt és a jelen tipográfiai szempontból legfontosabb száz művét állította ki.

A könyvek sora Gutenberg 1455-ben kiadott Bibliájával

indult, s a kiállítás látogatói modern mesterek munkáit beiktató tárlókban ott láthaták Haiman György 1983-as San Franciscóban kiadott Tótfalusi-monográfiáját is. Különleges elismerés, de vajon pontosan miről is van szó? A Grolier Club az Egyesült Államok legrégebb és legnagyobb bibliofil társasága. 1884-ben alapították, az alapítók Jean Grolier-ről (1489/1490–1565), a híres francia könyvgyűjtőről nevezték el a klubot. Az alapítók azért választották névadónak a reneszánsz gyűjtőt, mert a könyveit megosztotta barátaival, s már a névadással jelezni kívánták, hogy bibliofil szenvedélyükkel a könyvbarátok széles körét akarják szolgálni.

A klub feladatának tekintette és tekinti a könyvek megbe-csülésének növelését, a könyvek, a nyomdászattörténet tanulmányozását, a könyvművészet fejlesztését és a könyvkereskedelem támogatását. Kiállításokat rendeznek, kiadványokat jelentetnek meg. A társaság elegáns székháza ma Manhattanben, a 60. utcában áll. A nagy hírű klubnak ma mintegy 800 tagja van, a tagság nemzetközi, könyvgyűjtők, könyvtárosok, antikváriusok, könyvművészek tartoznak soraikba és mindenki más, aki különlegesen vonzódik a bibliofília valamelyik részterületéhez.

Haiman György – Jack W. Stauffacher és Harsányi Tibor társaságában, San Francisco, 1986

A Grolier Club az első olyan társaság volt, amelynek tagjai a könyveket és nyomtatványokat épp olyan kiállítható tárgyakként tekintették, mint a festményeket vagy szobrokat.

A klub 1902-ben rendezett egy kiállítást, amely az angol irodalom száz fontos könyvét mutatta be. A kiállítás nagy sikert aratott. A Grolier százas listájába való beválogatás tovább növelte egy-egy mű presztízsét.

Az első „Grolier 100” kiállítást számos hasonló követte, változatos témákban. Bemutatták a korai amerikai irodalom, az orvostudomány, a gyermekirodalom és még sok más tematika száz legfontosabbnak tartott könyvét. A Grolier-listák amolyan, komoly presztízszt adó referencialistává váltak. Ez év májusában egy, a társaság szívéhez és hitvallásához nagyon közeli tematika, a tipográfia került elő. A kiállítás rendezői a közel hat évszázad tipográfia történetének mérföldköveit mutatták be. A száz könyvvel tükrözték a technika változásait Gutenbergtől a digitális nyomtatásig, felvillantották a legkiválóbb mestereket, például Garamond, Baskerville, Bodoni

A Grolier Club bejárata, New York

Tipográfiai kiállítás a nagyteremben

könyvei kerültek a tárlókba, és bő teret kapott a tipográfia történet is. Az első bemutatott kötet Gutenberg 1455-ben kiadott Bibliája volt, a századik egy 2020-ban megjelent tipográfiai munka, címe *Grammar of typography*, Mark Argetsinger munkája és Bostonban jelent meg. Haiman György Nicholas Kis – *A Hungarian Punch-Cutter and Printer (1650–1702)* című kötete a *Modern mesterek* részben szerepelt. Ez a könyv 1983-ban San Franciscóban, Jack Stauffacher (1920–2017) kiadásában a The Greenwood Pressnél jelent meg. A *Modern mesterek* műveinek sorozata egy 1940-es kötetel indult, és az 1983-as Tótfalusi-monoográfiával zárult. A kategóriá-

Gutenberg-relikvia,
Bibliájának egy oldala bekeretezve.

Claude Garamond eredeti könyve
a kiállítási tárlóban

Erhard Ratdolt könyve
Euclid/Elementa Geometriae,
1482

ja a betűtípus szerzőségére vonatkozó, meggyökeresedett tévedést. Ezek után csöppet sem csodálkozhatunk azon, hogy Stauffacher érdekelte Haiman György Tótfalusira vonatkozó kutatása, és kiadta könyvét.

Haiman György nyomdászattörténeti munkásságának egyik fő vonala volt a Tótfalusi-kutatás. Huszonnégy éves korában – 1938-ban – találkozott először Tótfalusi Kis Miklós könyveivel, és ekkor ismerte meg sorsát. 1942-ben már betűinek felújítását javasolta. Aktív ipari vezető korszakának lezárulása után tért vissza a témához, 1972-ben,

ban többek között szerepelt Jan Tschichold, Stanley Morrison és Harry Carter.

Ugyanebben a részben találjuk meg Haiman György kiadójának, Jack W. Stauffachernek egy 1954-ben megjelent kötetét, a *Janson*:

A Definitive Collection című könyvet. Jack W. Stauffacher befolyásos tipográfus volt, aki karrierje első éveiben nyomtatást tanított egy pittsburghi intézetben, de munkásságának nagy része San Franciscóhoz kötődik. 1950-ben megszerezte a Tótfalusi Kis Miklós által tervezett, de tévesen a lipcsei Anton Janssonnak tulajdonított betűtípus-sorozat tulajdonjogát. A százas listába beválogatott Stauffacher-könyvet a frissen öntött, Janson nevéhez kötött betűtípusok, a Monotype és Linotype változatok és néhány kapcsolódó típus bemutatására nyomtatták.

A Janson: A Definitive Collection az első Amerikában megjelent könyv, amely korrigál-

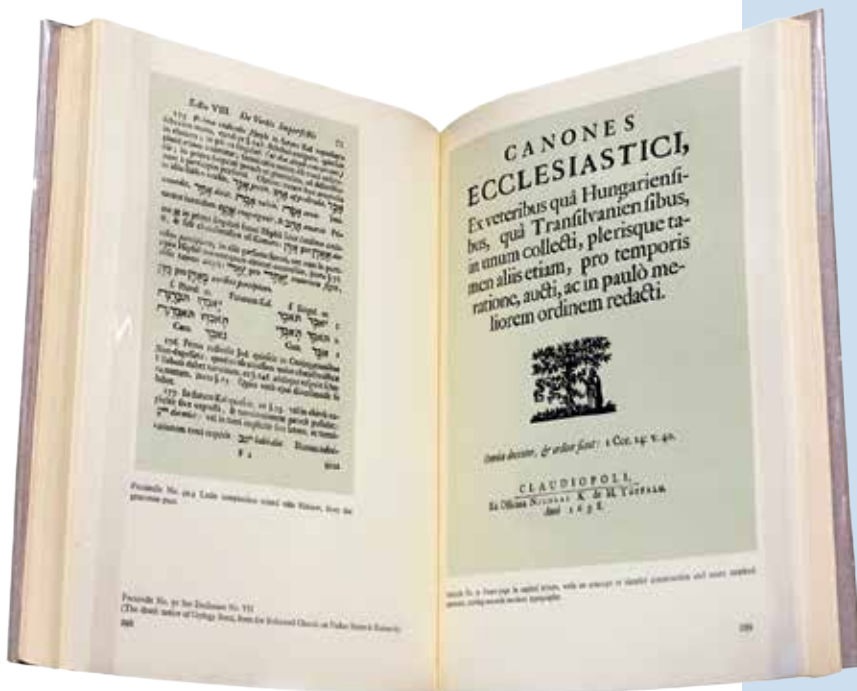

többéves kutatómunka után jelent meg *Tótfalusi Kis Miklós a betűművész és a tipográfus. Élete műve betűinek és nyomtatványainak tükrében* című könyve. A kötet névumokat hozott, mert Haiman György a többnyire filológusok közül kikerülő nyomdászattörténetekkel szemben tipográfusként próbálta olvasni az évszázadokkal korábbi nyomtatványokat. A tipográfia-történész pedig elsősorban a nyomdász betűit vizsgálta, majd magát a tipográffiát. Haiman György szavaival: „Történeti tanulmányaim nem a szorosan vett nyomdászattörténet körébe vágnak.

A kiállítás katalógusában a modern mesterek között 85. Haiman György

Amivel foglalkozom, azt inkább tipográfia-történetnek lehetne nevezni. Azt keresem, hogy az író által megfogalmazott és nyelvi formába öntött gondolatokat hogyan teszi közölhetővé, az olvasó számára hozzáférhetővé és élvezhetővé a tipográfus.” A Tótfalusiról írott könyvnek már a címe is utalt a módszertani újdonságára: *Tótfalusi Kis Miklós a betűművész és a tipográfus. Élete műve betűinek és nyomtatványainak tükrében*. Haiman György Tótfalusinak a korábbi hazai történeti irodalomban nagy figyelemmel kísért közéleti és nyomdászaton túl mutató kulturális tevékenységét nem tekintette kutatása fő tárgyának. A szerző a betűket és a tipográffiát jelölte meg kiemelt közelítési szempontként. A kutatás során Tótfalusi valamennyi elérhető nyomtatványát kézbe

Haiman György kiállítási tablója

vette, valamennyi betűjét elemezte, meghatározva azok korát és ismérveit.

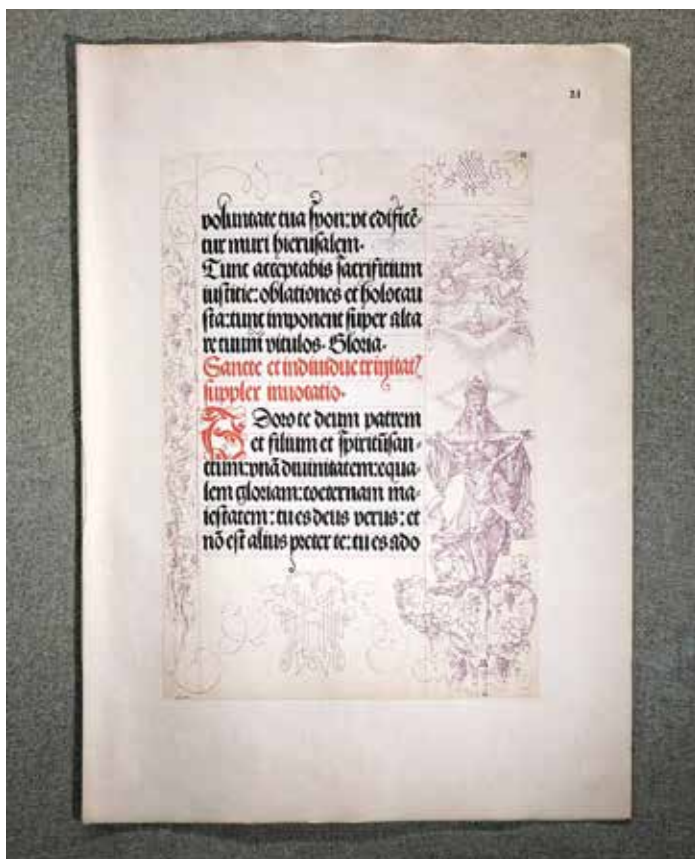
Ugyanilyen vizsgálaton estek át a könyvdíszek és az illusztrációs anyag. Nagy figyelmet szentelt tipográfiai stílusának, könyvalkotó módszereinek. A könyvhöz kapcsolt illusztrációs anyag, két megszerzhetetlen kiadványt leszámítva, Tótfalusi minden könyvéből és nyomtatványából bemutatott egy vagy több oldalt fakszimilében.

Ugyancsak bemutatta valamennyi betűjét, sőt a kortársak Tótfalusi betűivel kapcsolatba hozható betűtípusait is. Haiman György könyvének magyar és még inkább angol nyelvű bővített változatában Tótfalusi Kis Miklós életét és munkásságát új, az előzőtől gyökeresen eltérő művelődéstörténeti kontextusba állította. Korábban – a leghatásos-

A Grolier Club 100-as kiállításán bemutatott könyv úgy született meg, hogy a British Museum egyik fő könyvtárosa, aki Haiman György és Jack Stauffacher munkásságát is ismerte, a San Franciscó-i bibliofil nyomdász figyelmébe ajánlotta Haiman György könyvét. Mint láttuk, az amerikai nyomdász már 1954-ben foglalkozott Tótfalusival, s vállalkozott a könyv kiadására. A történetnek ezzel még nem lett vége, a kiadó 1986-ban meghívta Haiman Györgyöt egy Tótfalusiról szóló San Franciscó-i előadásra. A vetítettképes előadást megtartotta New Yorkban is. Nem a Grolier Clubban, hanem egy másik bibliofil – The Bibliophiles – klubban. Amerikai előadásának tanúságait egy 1991-ben készült interjúban a következőképpen summázta: „A San Franciscó-i előadást követő hozzászólásokból az derült ki, hogy az ottani, igaz nem teljesen laikusokból álló, hallgatók köreiből többen értették, hogy mit jelentett Tótfalusi Kis Miklós alkotása a 17. századi betűművészet fejlődésének tükrében, mint

Magyarországon.” – A Grolier Club kiállítása azt mutatja, még mindig értik, s Haiman Györgyöt besorolták a klaszszikus mesterek közé.

Johann Schönsperger tipografikája

*Janson: A Definitive Collection
Jack Stauffenberg kiadása*

